Eduskunnan sivistysvaliokunta
siv@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne HE 8/2024 Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi:

Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja toteaa seuraavaa:

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lain (2010/252) mukaan koulutuskeskuksen tarkoituksena on lisätä erityisesti saamelaisväestön ammatillista osaamista, järjestää saamelaisten kotiseutualueen elinkeinoelämän tarpeita vastaavaa koulutusta ja edistää alueen työllisyyttä sekä säilyttää ja kehittää saamelaiskulttuuria. Tarkoituksen toteuttamiseksi koulutuskeskus järjestää ammatillista koulutusta ja saamen kielen ja kulttuurin opetusta sekä tuottaa ja kehittää niihin liittyvää oppimateriaalia, verkko-opetusta ja muita opetuksen tukipalveluja. SAKK vastaa hyvin lakisääteiseen tehtäväänsä alueellisesti, mutta myös yhteiskunnallisesti ainoana oppilaitoksena, jolla on vastaava koulutustehtävä Suomessa. Lisäksi SAKK omaa laajat kansainväliset yhteistyöverkostot arktisella alueella. Kumppaneita ovat muun muassa toisen asteen koulutuksen järjestäjät, yliopistot ja korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja elinkeinojen edustajat.

Perustuslain (731/1999) 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lakisääteinen tehtävä ja siihen pohjautuva toiminta toteuttavat näin ollen suoraan saamelaisten perusoikeuksia. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tarjoamat koulutukset saamen kielissä ja saamelaiskulttuurissa ylläpitävät sekä kehittävät saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria mukaan lukien saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus, metsästys, saamen käsityö ja keräily sekä niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot. Tämän lisäksi Saamelaisalueen koulutuskeskus tekee työtä saamen kielten ja kulttuurin elvyttämiseksi. Koulutuskeskus onkin ainutlaatuinen oppilaitos Suomen koulujärjestelmässä, koska se antaa koulutusta YK:n alkuperäiskansojen julistuksen 15 artiklan mukaisesti saamelaisten kielten, kulttuurin, perinteiden ja historian moninaisuudesta ympäri Suomen kotoisin oleville opiskelijoilleen. Koulutuskeskuksen toiminta on keskeinen osa elinvoimaista saamelaisyhteisöä ja -aluetta ja siten merkittävä osa vakaata saamelaisyhteiskuntaa.

Saamelaisten ja saamelaisalueen kannalta tulevaisuudessakin on äärimmäisen tärkeää, että jatkuvan oppimisen mahdollisuudet turvataan. Jo tällä hetkellä koulutettavista iso osa on aikuisväestöä, joka pystyy nopeasti siirtymään koulutuksen parista työelämään. Siksi on tärkeää huolehtia siitä, että aikuisten osaamistasoa nostetaan tulevaisuudessakin saamelaisalueella ja heillä on taloudelliset edellytykset opiskella.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vaikuttaa merkittävästi muun muassa saamenkielisen henkilöstön saatavuuteen. Sillä on välilliset vaikutukset saamenkieliseen opetukseen, saamen kielten opetuksen järjestämiseen ja saamenkielisten palveluiden kehittämiseen ja turvaamiseen. Näin ollen saamelaisten ja saamenkielisten mahdollisuus opiskeluun on varmistettava jollakin tavoin aikuiskoulutustuen korvaavaa järjestelmää kehitettäessä. Saamelaisalueen näkökulmasta on tärkeää varmistaa työvoiman, erityisesti saamenkielisen työvoiman saatavuus kaikissa saamen kielissä; inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kielissä. Jatkuvan oppimisen turvaaminen varmistaa myös saamen kielten

säilymisen. Alueen tarpeisiin nähden työvoimaa ja varsinkaan saamenkielistä työvoimaa ei ole riittävästi, mutta lähitulevaisuudessa saamenkielistä työvoimaa menetetään eläköitymisen myötä. Näin ollen saamen kielten koulutustarve lisääntyy entisestään.

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen opiskelijoista noin 70-80 % on aikuisia. Paitsi, että paikallisilla on koulutustarpeita, tullaan alueelle myös muualta. Tällöin uudelleen kouluttautuminen tai saamen kielen haltuunotto on relevanttia. Muualta tuleva väestö tarvitsee täydennyskoulutusta myös niin sanotussa arktisessa osaamisessa, jotta heidän osaamisensa mahdollistaa alueella toimimisen. Paikallisoloihin kouluttamisen kautta turvataan myös pitovoima työelämässä. Toiminta-alueemme luonnonolot, elinkeinot ja kulttuurin erityispiirteet tulee tuntea. Saamelaiskulttuuri on yksi alueemme keskeinen olemassaoloa määrittävä tekijä, jota ei voida ohittaa. On varmistettava, että alueen toimijat ja työelämä osaavat toimia kulttuuritietoisesti. Sääolosuhteet ja pitkät välimatkat on osattava ottaa huomioon muun muassa turvallisuussyistä. Erämaa- ja kylmissä oloissa on osattava myös ennaltaehkäistä ja minimoida riskejä, koska apua ei ole aina saatavissa nopeasti.

On tärkeää, että jatkossakin turvataan aikuisten opiskelumahdollisuudet saamelaisalueella, mutta myös saamenkielisten opiskelu eri aloille niin toisella asteella, mutta myös korkeakouluissa. Toisen asteen lisäksi alue tarvitsee korkeakoulutettua väestöä, erityisesti kasvatus- ja koulutusalan tehtäviin sekä sosiaali- ja terveysaloille.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä (6.2.2020-31.3.2021) tarkasteli seuraavia osa-alueita sekä laati esitykset:

1. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen ja koulutuksen kehittämiseksi sekä saatavuuden vahvistamiseksi koko maassa; ja opetushenkilöstön saatavuuden vahvistamiseksi;
2. saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja saamelaisen kulttuurin ja kielipesätoiminnan kehittämiseksi ja saatavuuden vahvistamiseksi sekä varhaiskasvatushenkilöstön saatavuuden vahvistamiseksi;
3. saamenkielisen oppimateriaalin saatavuuden turvaamiseksi;
4. saamen kielten, saamelaisten historian, kulttuurin tunnettavuuden lisäämiseksi erityisesti kouluopetuksessa
5. pohjoismaisen koulutusyhteistyön vahvistamiseksi saamelaisopetuksessa
6. saamelaisten sosiaali- ja terveysalan saatavuuden turvaamiseksi ja koulutustarpeiden ennakoimiseksi.

Kehittämistyöryhmän raportissa (2021) kuvataan muun muassa saamen kielten ja kulttuurin opetuksen kannalta keskeisimmät kehittämistarpeet ja yksi keskeinen ratkaisu on kouluttaminen niin kielissä kuin kulttuurissa sekä kouluttaminen niille aloille, joilla saamenkielisen työvoiman tarve on suurin. Aikuisten ollessa merkittävin opiskelijaryhmä niin ammatillisessa koulutuksessa ja esimerkiksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa, jatkossakin on varmistettava aikuisten mahdollisuudet kouluttautua alueen tarpeisiin.

Lausunnon keskeisin sisältö:

- Aikuisten ollessa merkittävin opiskelijaryhmä ammatillisessa koulutuksessa ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa, jatkuvan oppimisen mahdollisuudet on varmistettava.
- Jatkuvan oppimisen turvaamiseksi olisi kehitettävä korvaava järjestelmä, joka mahdollistaa opiskelun ja kannustaa siihen niin, että jatkossakin työelämässä on koulutettua työvoimaa.
- Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kouluttama väestö omaa työelämäosaamista, jolla pärjää alueen poikkeavissa olosuhteissa. Niin sanottu arktinen osaaminen varmistaa myös työelämän pitovoimaa.
- Saamenkielisestä työvoimasta on jo nykytilanteessa pulaa ja eläköitymisten myötä saamen kielten ja saamenkielisten ammattilaisten koulutustarve lisääntyy.
- Saamelaisalue tarvitsee niin toisen asteen kuin korkea-asteen koulutettuja, koulutustarvetta on erityisesti kasvatus- ja koulutusalan tehtäviin sekä sosiaali- ja terveysaloille.
- Saamen kielten koulutuksen opiskelijamäärien turvaaminen varmistaa myös saamen kielten säilymisen ja elvyttämisen.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämistyöryhmän raportin perusteella saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittäminen edellyttää toimenpiteitä ja yksi niistä on aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien turvaaminen aloilla, joilla on saamen kielistä työvoimatarvetta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163014

Inarissa 7.3.2024

Eeva-Liisa Rasmus-Moilanen
rehtori